

גליזון באר הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

מקץ

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2023

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת מקץ

- ב.....הפרני אלוקים בארץ עניי - מתוך הצרה באה הטובה.
- ה.....אשר האלוקים עושה - הכל נעשה בגזירת עליון.
- ז.....אשרי הגבר אשר יבטח בה' - הבטחון בהשי"ת ממשיך את הישועה.
- ט.....יוסף הוא המשביר - ברוך משלם שכר טוב ליראיו.
- י.....אחי יוסף 'עשרה' - במעלת וחשיבות התפילה בציבור וסגולותיה.
- טו.....קום רדוף - הוי רץ כצבי לעשות רצון אבינו שבשמים.

פרשת מקץ

שההסתרה והייסורים הינם 'הקדמה' לטובה, 'ומכשירין' את האדם לקבל הטובה^א, והכל נהיה בדבר ה' בסיבה ועצה נסתרת להיטיבו באחריתו, וממילא יקבלם מתוך שמחה^ב וטוב לבב^ג.

בעניין הזה ביאר הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע (וישב ד"ה היה) את האמור לעיל (לו ב), 'יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם', כי יעקב אבינו שלח את יוסף לרעות ולהתחבר עם בני הגבירות, אך הם ריחקו אותו ושלחוהו להיות נער ומשרת אצל בני השפחות, וזה גופא היה 'דיבתם רעה אל אביהם' - שהם מרחקים

הפרני אלוקים בארץ עניי - מתוך הצרה באה הטובה בפרשתן (מג ו), 'למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח', ובמדרש (בר"ר צא י) אמר הקב"ה 'אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר 'למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח'. וכתב הרמח"ל (דעת תבונות פ"ה בד"ה ואמנם) וזה בנה אב, שלכל עילוי (להעלות למצב טוב ברוח או בגשם) שרועה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה אין מזדמן לו הטוב אלא מתוך עומק עצה נסתרת, על כן יקרה לו קודם לכן צער. ובענין שאמרו ז"ל (ברכות ה.) 'שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסורים', עכ"ל. והוא נוגע לדין, איש איש בנגעו ומכאובו, ידע בבירור, שאין בידינו להבין דעת עליון, אבל זאת יכיר וידע,

א. וכה ביאר הרה"ק ה'מי השילוח' ז"ע (ד"ה ויקרא) בהאמור בפרשתן שיוסף קרא את שם בנו השני אפרים - 'כי הפרני אלוקים בארץ עניי' (מא נב), כי יוסף הבין שזכה ל'הפרני אלוקים' וכל אותה גדולה רק בגלל שהיה ב'ארץ עניי' ובזכות כל מה שסבל עד עתה, על כן הודה לה' גם על הסבל והצער שהם הביאוהו לאותה טובה. ב. מעשה נורא הובא ב'שבט הלוי' (חנוכה דרוש י"ג), וז"ל, מו"ר המהר"ם שפירא זצ"ל ביקר פעם בחור מחשובי התלמידים, תלמיד חכם גדול שהיה חולה מסוכן מאד (ולבסוף נפטר בצעירותו רח"ל). תלמיד זה עם זאת שהיה במצב מסוכן מאד היה מלא שמחה והרב ז"ל שאל אותו לשמחה מה זו עושה, ענה לו התלמיד, הלא אחז"ל (שבת יב:) שכינה למעלה מראשותיו של חולה, ועוד אמרו (שם ל:) אין שכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, א"כ כשהשכינה הק' שורה למראשותיו של החולה, האם אגרש אותה כביכול ע"י שלא אהיה בשמחה, לכן אני מתחזק להיות בשמחה.

ולדין ייאמר בה, כי הנה מבואר במהר"ל (גור אריה, ויחי ד"ה שהשכינה), שמה שאמרו 'שכינה למעלה מראשותיו של חולה', לאו דווקא ב'חולה' הדברים אמורים, אלא כל מי שתשש כוחו ונשבר לבו כחולה, הקב"ה שורה עליו, כי כל הטעם ששכינה למעלה מראשותיו של חולה - כי 'את דכא ושפל רוח אשכון', ואין לך דכא כחולה, ואם כן, ה'חכם' יביא על עצמו את השכינה, אף בלא חולי ל"ע - על ידי 'שברון לב'. ובעין זה היה אומר הרה"ק מרוז"ן ז"ע - ייסורי הנפש הינם כייסורי הגוף ויותר מהם, וגם אצלם 'שכינה למעלה מראשותיו של חולה'.

ומעתה יתבונן כל 'חולה' וכל מי שעוברים עליו ייסורים בגוף ובנפש רח"ל (ומי איננו בכלל אלו), עד כמה עליו לשמור שלא תמוש השמחה ממנו, כי השכינה שורה עליו וחס לו מלגרש אותה מעליו.

ג. וזאת למדנו ממנהג ה'דריידע' ל' (סביבון), אשר בשעה שהוא מסתובב אין רואים את האותיות הרשומים עליו, ואף על פי כן הוא 'מחזיק מעמד' וממשיך במנהגו הטוב להסתובב ולרקוד, ללמדנו, כי גם בשעה שהכל מכוסה ואין נראה השגחתו הפרטית של הקב"ה, ואינו ניכר במידת חסדו וטובו, מכל מקום אל תיבהל ותשבר וטיפול אלא החזק מעמד ותמשיך לרקוד... ועוד יבוא הזמן בו יתגלה האור ויעשה עימך 'אות' לטובה...

ואדרבה אימתי הדריידעל הלזה עושה את תפקידו - רק בשעה שהוא מסתובב והכל מטושטש (כי לאחר שהוא 'נופל' - מוטל הוא כ'דומם'), כך מהי גבורתו של האדם, ומתי עושה את תפקידו 'ומשחק כהוגן' בעת שהוא מחזיק מעמד בשעת הנסיון והחשכות, כי זהו עיקר מעלתו ומצוות האמונה, ולא בשעה שהכל זורם על מי מנוחות...

מערתה נשכיל להבין מדוע לא זכה בנימין שגם המזבח יהיה בחלקו, כי יהודה לא הכה אותו כשאר אחיו, שהרי הוא 'ערב את הנער' (זה בנימין), להחזירו אל אביו בשלימות, ולכן לא היה יכול להכותו כי אז היה עלול להחזירו פצוע וחבול, ונמצא שלא קיים הבטחתו דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא, ומאחר שלא לקה בנימין ע"י יהודה לכן הייתה רצועה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין, ועל זה היה בנימין הצדיק מצטער כל היום - מדוע לא זכיתי שגם יהודה יפליא בי מכותיו, כי אז הייתי זוכה שגם מקום המזבח יהא בחלקי... וזה נרמז ברצועה שהייתה יוצאת, כי שליח ב"ד מכה את החייבים מלקות ברצועה שבידו (מכות כב:), ועל זאת ה'רצועה' היה בנימין מצטער - שלא לקה עוד באותה רצועה, כי אילו היה לוקה עוד היה זוכה שיהא גם המזבח בחלקו. והדברים נשגבים, כי אין האדם יודע לכמה מעלות טובות יזכה על ידי היסורים, ועל ידי שיזכור יסוד זה יהא נקל בידו לקבל את היסורים באהבה".

בפרשתן (טא א), 'ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם' וגו', ולהלן בתיב (פסוק יד) 'וישלח פרעה ויקרא אל יוסף, ומבאר הרה"ק ה'מי השילוח' (ד"ה ויהי), שנתקיים ביוסף מה שנאמר (תהלים ל י) 'בערב ילין בכי ולבקר רנה', כי בלילה חלם פרעה ותיקף בבוקר שלמחרתו יצא יוסף מבית האסורים. ומוסיף דברים נפלאים בזה"ל, שמאהבת השי"ת לישראל שולח צעקה נוראה קודם הישועה, שיהיה הלב צמא להישועה. כי יוסף הצדיק כל י"ב שנה היה ישן בלילה אך בלילה

אותו כל כך. מששמעו השבטים על כך, הוכיחוהו ואמרו לו 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו' (פסוק ח), אם אינך מקבל על עצמך את הבזיונות הללו לא תוכל למלוך עלינו, כי כלל מסור בידינו, מבית האסורים יצא למלוך, כלומר מתחתית הדיוטא תצמח מלזכה, על דרך (תהלים קיג ז) 'מאשפות ידים אביון'... ולכן 'ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו', כי המה תרתני דסתרי, כי אי אפשר להתגדל ולזכות למלזכה אם לא ישפיל דעתו תחילה".

הנה אמרו חז"ל (יומא יב.) 'מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין - אולם והיכל ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי, ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום, שנאמר (דברים לג יב) 'חופף עליו כל היום', לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיוכן לגבורה'. ביאור נפלא ביאר בה הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל (בספרו כרם חמד), עפ"י דברי המדרש בפרשתן (בר"ר צב ח) שבאותה שעה שבנימין 'נתפס' בגניבת הגביע צעקו עליו השבטים בדברי גנאי 'גנבא בר גנבתא' (גנב בנה של גנבת, שהרי אמו רחל גנבה את התרפים) ובתנחומא (י) איתא עוד 'והיו עומדין ומחבטין לבנימין על כתפיו, ואומרין לו גנבא ברא דגנבתא, ביישתנו, בן אמך את, כך ביישה אמך את אבינו, ובשביל אותן המכות שהכוחו בכתפיו זכה שתשרה שכינה בין כתפיו'. פירושי, שבזכות המכות זכה שבית 'קדשי הקדשים' יהיה בחלקו.

ד. זאת למדנו גם במצוות נר חנוכה, שהנה ה'שמש' עומד גבוה יותר מנרות החנוכה, ואף שבעצם מעלתו פחותה משאר הנרות שהרי אינו חלק מהמצווה, וטעמא דמילתא כתב המהרי"ל (הלכות חנוכה ג) וז"ל, וסימן 'לשום שפלים למעלה' (והוא מלשה"כ איוב ה יא), והיינו שדווקא 'השפלתו' היא סיבת 'הגבתו'.

וכך רימזו באותיות החרוטות על ה'דריידעל' נשג"ה שהוא ר"ת נ'נס ג'בוה - ה'ר ש'פל, מי שהוא 'ננס' הקב"ה 'מגביהו', ומי שהוא 'הר' הקב"ה 'משפילו'.

עוד אמרו כי אין המשחק בדריידעל מנצח אלא אחר שנפל הדריידעל מסיבובו, כי רק אחר הנפילה תבוא ההצלחה והניצחון.

ה. נוראות מצינו ב'בעל הטורים' על הפסוק בפרשת וישב (לח יד) 'כי גדל שְׁלָה', כי ג' פעמים מצינו תיבות 'כי גדל'. א. 'כי גדל שלה'. ב. 'עד כי גדל מאד' (לעיל כו יג). ג. 'כי גדל הכאב מאד' (איוב ב יג). ומבאר שייכות ג' המקראות 'בשביל שראתה כי גדל שְׁלָה גדל הכאב שְׁלָה' - כלומר, שתמר ראתה שאבד סברה וכלו סיכווייה, שהרי הראשונים הלכן לבית עולמם, וכל תקוותה היא על 'שְׁלָה' וכבר 'גדל שלה' והוא לא ניתן לה להנשא, מזה נעשה לה כי גדל הכאב, וראה מה עלה בסופה - כי גדל מאד שממנה יצאה מלכות בית דוד, והרי שזכתה לכל אותה גדולה, שלשלת מלכות בית דוד שיצא ממנה, בזכות שגדל הכאב שְׁלָה.

באר הפרשה - פרשת מקץ

שיר חנוכת הבית' שהוא נאמר לעניין חנוכת ביהמ"ק שעל ידי החשמונאים, וכתב וז"ל, כי רגע באפו חיים ברצונו, בכאן רמו אך הגיעו לדכדוכה של נפש ולא נשאר אלא חשמונאי ובניו, אבל הוא נתן להם חיים ברצונו וכו'. בערב ילין בכי וכו' שהיו בצרה ובחושך גדול, וזהו בערב ילין בכי ולבקר רינה כי פתע פתאום היתה תשועתם של חשמונאים".

ומעתה, עם ה' חזקו ונתחזקה, אל התייאשו ואל יפול לבבכם כש'באים מים עד נפש' לומר עזבני ה' וה' שכחני, כי אדרבה בעת צר ומצוק הקב"ה קרוב אליו ביותר, ואין זה אלא סימן מובהק הוא כי הישועה ממשמשת וקרובה מאד לבוא, ולא הכביד הקושי אלא

הזה בכה מאד כל הלילה, ונזכר אז שהיה מפונק בתענוגים כל הי"ב שנה שהיה אצל אביו, ועתה בכבל רגלו ברזל באה נפשו. והתפלל ובכה עד מתי אסבול כל הצער הזה, שבמבון שולח השי"ת צעקה קודם הישועה וכו', עיי"ש".

ויסוד גדול נאמר כאן, כי כאשר 'קרב קץ הישועה' והקב"ה הפיץ לגאול את האדם הרי הוא מביא אותו לידי מצוקה עד שהוא במצב שכשל כח הסבל, כדי שישמיע את קולו בזעקה ובתחינה, ומיד לאחר ה'צעקה' יחלצו וישיעו מן הצרה".

ובך כתב בספה"ק 'צרור המור' (נה ד"ה ותשב) לעניין גם חנוכה, בתוך דבריו לבאר את הפרק 'מומור

1. איתא מהרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק בפרשתו ה, ועיי"ש עוד) שיוסף הצדיק התבונן בלילה האחרון לשיבתו בבית האסורים, והחליט בנפשו ש'מעשיו' גרמו לו (לפום דרגא דיליה) להיות 'אסור בבית האסורים', ונתעצב אל לבו מאד וכמעט אמר נואש, אך מיד התגבר להתחזק בה' אלוקיו, בתקווה טובה. ועיי"ז זכה למחרת לצאת מבית האסורים ולעלות על כס המשנה למלך.

2. ידוע המעשה על הרה"ק רבי מאיר מאפטא זי"ע בעל ה'אור לשמים', שבתחילת דרכו לאחר נישואיו היה עני מרוד מאוד, עד שהיו יכולים לעבור עליו כמה ימים כשהוא רעב ללחם כפשוטו, וסובל מחרפת רעב. פעם אחת השיגה הרבנית מעט אוכל להכין דייסה, אך לגודל העניות לא היה בבית אפילו קערה להכין בה את התבשיל, והלכה לשכנה לשאול קדירה, והכינה את ה'ניזיד' בשמחה שסוף סוף יוכל בעלה הקדוש להשביע גופו, כעבור זמן מה הגיעה השכנה וביקשה את קערתה, אך דא עקא, שלא היה בבית הרה"ק עוד שום צלחת להניח בה את ה'דייסיסא' עד שישוב הרה"ק מבית תלמודו, הפצירה הרבנית בשכנה שתואיל בטובה להמתין עד שיגיע רבי מאיר, ולא הסכימה השכנה, ובתוך הדברים ו'הטענות' נפלה הקדירה לארץ ונשפך כל הדייסיסא ונשחת המאכל ושוב לא היה ראוי למאכל בני אדם... והיה זה כ'קש ששובר את גב הגמל' ופרצה הרבנית בבכי מר על כל מצבה העגום והשפל, ועל העניות הנוראה שהם חיים בה זה שנים מספר, ולפתע נכנס הרה"ק וראה את הקולות והדמעות שעל לחייה, ושאלה לפשר הדבר וסיפרה לו את כל המאורע והוציאה כל המרירות אשר בליבה, נענה רבי מאיר ואמר, עד כאן, 'דאס איז די לעצטע נסיון' (זה הנסיון האחרון), ומעכשיו כבר נאכל בקערות העשויות מכסף... לא עברו ימים רבים והגיעה אליו משלחת מראשי ופרנסי העיר סטאבניץ. להכתירו כמרא דאתרא, ובימי חג הפסח הקרוב נכנס אליו עשיר אחד מתושבי העיר והעניק לו דורון קערות מכסף... (ספר 'גדולת הצדיקים', ערך הרה"ק רבי מאיר מאפטא).

3. כדברי ה'ספורנו' בפרשתו (מא יד) וז"ל. 'ויריצוהו מן הבור'. כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו (ישעיה נב א) 'כי קרובה ישועתי לבא'... וכך היה ענין מצרים כאמרו (שמות יב ט) 'כי גורשו ממצרים' - כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו (מלאכי ג א) 'ופתאום יבא אל היכלו האדון', עכ"ל. כן נזכה במהרה לגאולה השלימה, אכ"ר.

ט. וכמו שכתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (בפרשת ויגש) על הפסוק בפרשתו (מב א) 'וירא יעקב כי יש שבר במצרים', גם במצרים ודחקות יש שבר לשון תקווה [וכמו שברו על ה' אלוקיו - תהילים קמו ה].

י. וכן כתב ב'כלי יקר' (ריש פרשת ד"ה והקרוב אלי) לבאר מה שנאמר (ירמיה יז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו', שצריך ביאור כפל הלשון, גם קשה מדוע נאמר והיה ה' מבטחו ולא 'והיה בה' מבטחו' על דרך שנאמר תחילה 'אשר יבטח בה'. ומבאר כי מדרכו של הקב"ה שהוא נמצא ושוכן אצל השפלים, וכדכתיב (ישעיה נב טו) 'ואת דכא ושפל רוח', ופירשו חז"ל 'אני אשכון את דכא', ובכדי לאמת ענין זה בחר הקב"ה לשמו דייקא את האותיות 'הוי"ה', כי אותיות הללו עם מילואיהם עולים למספר המועט ביותר משאר האותיות, ה"א עולה בגימטריא ו', וא"ו

הרי מעצמו ירוץ בכל כוחו לבוא אל המלך להתנפל לפניו ולהתחנן על נפשו... ומה כתיב כאן - ויריצוהו - שלא הלך מעצמו אלא הוצרכו להריצו אל המלך, והיינו מעמא, משום שיוסף הצדיק האמין והכיר שהכל בידי שמים², ו'שחרורו' מבית האסורים יהיה באותו רגע שנכתב בשמים - לא לפניו ולא לאחריו, אם כן, מה לו למהר ולרוץ בחינם, לכן הוצרכו עבדי פרעה להריצו.

והדברים אמורים בכל ענייני העולם³, כי זה הכלל, אין אדם עושה כלום מעצמו⁴, אלא כל הנעשה בעולם הוא בגזירת עליון בעת שנקבע, לא לפניו ולא לאחריו. וכפי שנקצב⁵, לא פחות ולא יותר.

משום שהקב"ה מצפה שנועק לפניו מעומקא דליבא⁶, ועי"ז ב'פתע פתאום תחזינה עינינו ב'בוקר רינה'.

אשר האלוקים עושה - הכל נעשה בגזירת עליון

בפרשתן (מא יד), וישלח פרעה ויקרא אל יוסף ויריצוהו מן הבור', נוראות למד מכאן הרה"ק מאוסטרובה זי"ע (תולדות אדם נר ז' דהנוכה), כי הגע בעצמך, יושב לו אדם בבית האסורים מזה ימים ימימה, את אור השמש לא ראה (בטלפון לא דיבר עם איש...). וחופש לא ניתן לו כלל... והי מקץ י"ב שנה ניתן לו איזה צד שחרור, ולא עוד אלא שנתנו לו רשות לבוא אל המלך בכבודו ובעצמו לדבר עמו, וכי יצטרכו להריצו,

עולה י"ג, וגם יו"ד עולה כ', ואין מניין מועט כזה בשאר האותיות, [כגון אל"ף עולה בגימטריא קי"א, וכן בי"ת שעולה תי"ב], ללמדנו שה' יתב"ש מתחבר כביכול לשפלים וענווים, ובזה יתפרש הכתוב, ברוך הגבר אשר יבטח בה', ובמה יהיה מבטחו - 'והיה ה' מבטחו', עצם מהות השם היא המבטח והתקווה הגדולה ביותר, כי בזאת אפשר לכל אחד להתחזק ולבטוח - בעצם שם הוי"ה המורה שהוא מתקרב אל כל השפלים, ומשום כך לא כתיב והיה בה' מבטחו, אלא והיה ה' מבטחו.

עפ"י דבריו יתפרש גם דברי הכתוב (כ ה-ט) 'ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד', כי עצם הזכרת שם ה' אלוקינו היא הנותנת לנו כח לקום ולהתעודד, לבטוח בשמו הגדול, ועי"ז לנצח את כל אויבנו. יא. ודע כי כתב הרה"ק ה'מי השילוח' זי"ע (ד"ה האלוקים) על הא דכתיב (תהילים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', ובהמשך המזמור נאמר (פסוק יד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', וז"ל, היינו שידע האדם שבעת שהוא בצער ובלב נשבר אז הוא עת רצון, עכ"ל, ור"ל, שבשעה שהיה במצב של כי באו מים עד נפש אז התפלל אל ה' כי אותה שעה היא עת רצון...

יב. כך כתב השל"ה הק' (אות סט) בזה"ל, 'בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה' (מא טז), 'את אשר האלוקים עושה' וגו', ראה איך שם שמים שגור בפי יוסף הצדיק לתלות הגדולה בהשם יתברך, ואמר מה אני ומה חיי כי אם מה שחולק ה' יתברך מכבודו לי. וזה מוסר גדול שהאדם בכל פעולותיו יודה וישבח לקונו יתברך, כי לו הגדולה והכח והממשלה בכל מכל כל. עכל"ק.

יג. בפרשתן (מא מה), ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ולכאורה תמוה מה נפק"מ יש בדבר כיצד קרא לו פרעה, ולשם מה נאמר זאת בתורה, בוודאי לא לחינם נכתב זאת, וביאר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (כמובא ב'פרי שושנה' ששמע מהח"ח), שהנה כבר נגזר בברית בין הבתרים שירדו בני ישראל למצרים, ואילו היה נקרא בשם 'יוסף' היו האחים מתביישים ממנו או יראים ממנו, ותיכף היו בורחים... על כן הכניס הקב"ה בלב פרעה לשנות את שמו, כדי ששוב לא יכירוהו ולא יתיירוהו לעמוד מלפניו, ובכך תתקיים עצת ה' להוריד אותם למצרים. ללמדנו, שאפילו מחשבה בלב גוי כפרעה אינה אלא מאת ה' המסבב כל הסיבות להביא הדבר לתכליתו העליונה כפי רצונו ית'...

יד. כתיב בפרשתן (מב לד) 'ואת הארץ תסחרו', ופירש רש"י וז"ל, תסובבו, וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר פרקמטיא. עכ"ל. ומבואר ברש"י שנקבע השם 'סחורה' על שם שמסתובבים סחור סחור אחר פרקמטיא. ולכאורה יש להקשות שהליכה זו אינה אלא 'אמצעי' ודרך להשיג הפרנסה, ועיקר הסחורה והפרנסה היא המקח וממכר, ומדוע נקראו 'סוחרים' על שם דבר שאינו מעיקר מהותם, ומה עוד שעצם ה'הסתובבות' אחר פרקמטיא אינה מביאה בהכרח תועלת, וכפי שרואים אנו אנשים הרבה ה'מסתובבים' בכל ארבע קצוות תבל ומעלים חרס בידם... אלא יסוד גדול למדנו מכאן, כי אכן עצם הפרנסה אינה תלויה כלל בידם ובמעשיהם אלא כפי מה שנפסק בראש השנה, וכל 'עבודת' הסוחרים היא רק לחזר ולהסתובב מהכא להתם ותו לא...

טו. מעשה באחד אשר בהגיעו לשדך את ילדיו הרגיש עצמו ברומו של עולם (מיט די נאז ארויף, עם 'אף גבוה') ודחה הצעות שידוכים הרבה בטענה שאינם מתאימים לפי כבודו... וכאשר נכנס אל הרה"ק רבי יענק'לה מפשווארסק

באר הפרשה - פרשת מקץ

וההשתדלות - לא תעלה ולא תוריד. והגם שמחובת האדם לעסוק ב'השתדלות', מ"מ, אין זה אלא כגזירת מלך, אך חלילה מלחשוב שיש בכוחה להוסיף אפילו פרוטה אחת יותר ממה שנקצב עליו, ואין שום מקום להשתדלות יתירה^{טז} ומבוהלת.

וכך איתא במדרש בריש פרשתן (רבה פט ג) 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו' (תהלים מ ה) - זה יוסף, 'ולא פנה אל רהבים', ע"י שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו לשבת בבית הסוהר עוד שתי שנים. וביאר 'רבינו בחיי' (ריש פרשתן) שבוודאי לא בא לומר שאין לו לאדם ל'השתדל' לישועתו אם בפרנסה אם בשאר עניינים, אדרבה יש חיוב על כל אדם להשתדל כל חר בדיליה, אלא, הכוונה, שאחר

שקיים השתדלותו יאמין שהישועה עצמה תבוא לו משמים", ולא ע"י השתדלותו - וממילא יסמוך עצמו רק על ה' לבדו. כן נמי גבי יוסף הצדיק, וודאי שהיה עליו להשתדל ולבקש משר המשקים שיזכירנהו, אלא שלא היה לו לסמוך ב'סיבה' זאת, רק להאמין ולבטוח בה' לבדו, וכיוון שכפל לאמר 'זכרתי והזכרתי', הראה בכך שסמוך על זכירה זו^{יז}, ולכן השאירוהו עוד שנתיים ימים בבית האסורים. וז"ל ה'רבינו בחיי'. ואין לו לתלות תקותו בהשתדלותו רק בהקב"ה, והוא שאמר דוד (תהלים סב ו) 'אך לאלוקים דומי נפשי כי ממנו תקוותי' - כלומר לא בהשתדלותי.

כלל הדברים, שאסור לו לאדם להרבות בהשתדלות יתר על המידה, באופן מטורף ומבוהל, שבוה

זי"ע לקבל ברכתו במציאת זיווג 'הגון' והולם - אמר לו הרה"ק, הנה שני יעקב הם, יעקב אבינו ויענק'לה (כלומר, הרה"ק בעצמו), יעקב אבינו נעשה חתן אצל לבן הארמי ואילו אני נכנסתי להיות חתנא דבי נשיאה אצל הרה"ק רבי איציק'ל זי"ע, ולכאורה איפכא מסתברא, הדעת נותנת שיעקב אבינו יקבל 'שווער' כפי כבודו ולרום מעלתו, ואילו אני אהיה חתן אצל לבן הארמי... והיאך נעשה הדבר להיפך, אלא כי הכל מן השמים כפי רצונו ית'... על יעקב נגזר להינשא לבת לבן, ואילו עלי נקבע להיות חתנא דבי נשיאה... (ובזה רצה לאמר לו, שהגם שעפ"י דעתו הנו אדם חשוב רם ונישא, אבל בשידוכים ירכין ראשו, ויקבל באהבה מה ששולחים לו מן שמיא).

טז. ובזה יתבאר מה שמצינו בפרשתן ששלח יעקב אבינו עם השבטים לתת ל'משנה למלך מצרים' 'מעט צרי ומעט דבש נכאת ולוט בטנים ושקדים' (מג יא), ולכאורה אם רצה למצוא חן בעיניו למה שלח לו רק מעט, אך היינו טעמא, שלא רצה יעקב אבינו כי אם לצאת ידי חובת ההשתדלות, לפיכך הסתפק במתנה מועטת של 'מעט צרי ומעט דבש' (נתיבות שלום בראשית עמ' רסא). ואת עיקר כוחותיו השקיע בתפילה לה', כמו שכתוב בסיפא דקרא (פסוק יד) 'וא-ל-ש-ד-י יתן לכם רחמים לפני האיש'.

יז. רמז נאה אמרו ב'מסורה' שהביא ה'בעל הטורים' (לעיל לב יז) שמצינו ב' פעמים בתנ"ך תיבת 'רָחוּח', א. כאשר שלח יעקב את המלאכים שיביאו 'דורון' לעשו אמר להם 'ורוח תשימו בין עדר ובין עדר'. ב. מרדכי אמר לאסתר המלכה שאם לא תיכנס למלך אחשוורוש לבקש על עמה אזי 'רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר' (אסתר ד יד), ואפשר לומר שנרמז כאן, שיעקב עסק בהשתדלות כפי המוטל עליו לשלוח דורון לעשו, ולא עוד אלא שעשה ההשתדלות כהוגן, כששם רוח בין עדר ובין עדר, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רבוי הדורון (רש"י פרשת וישלח, לב יז), אך בד בבד השריש בעצמו ובשליחיו לבל יכנס בהם מחשבת אוון כאילו ה'השתדלות' יכולה להועיל משהו, אלא אמר להם 'רוח תשימו' להזכיר ש'רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר', שכן ה'תוצאה' - הרוח והצלה אין להם שום שייכות לפעולת ההשתדלות אלא הם באים מ'מקום אחר' לגמרי...

וכמו שרימזו בלשון הגמ' (חולין ז.) 'נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר', כך האדם משתדל במקום אחד, אך 'אכילתו' היא מצד אחר כלל... ושלא לפי מעשיו או השתדלותו.

יח. ידוע שהגר"ח מבריסק זצוק"ל שאל פעם את הגר"ש שקאפ זצוק"ל (הובא בחשוקי חמד נדה מג.) כמה זמן היה נשאר יוסף בבית האסורים אם היה אומר רק פעם אחת 'זכרתי'. השיבו הגר"ש, שעפ"י ההגיון היה נשאר רק שנה אחת - הגע בעצמך, אם על פעמיים נשאר שנתיים אמור מעתה שעל פעם אחת היה עליו להישאר רק שנה אחת, אמר לו הגר"ח, לא כי, אלא לא היה נענש כלל, כי פעם אחת היה עליו לומר 'זכרתי' מחובת ה'השתדלות', אך מכיוון שכפל השתדלותו ואמר - 'זכרתי והזכרתי', הראה בזה שאף הראשונה הייתה מחמת ש'סמך' על בקשתו, ולא בתור השתדלות גרידא, לכן נענש על כל 'זכרון וזכרון' (פשיטא שאין לנו השגה ביוסף הצדיק ובמדרגותיו, אלא שלמדנו בא).

המשקים מבית הסוהר, אם היה יוסף שם בטחוננו בהקב"ה לא היה לו להשתדל ולבקש תיכף בעת הפתרון משר המשקים, אלא היה לו להמתין עד יום השלישי בעת שיצא שר המשקים מבית האסורים או יבקש ממנו להזכירו לפני פרעה, אף שאולי לא יכנסו או כ"כ דבריו באוזניו כמו עכשיו בעת שפתר לו - שאז יכנסו דבריו יותר באוזניו, מ"מ רווח והצלה לפני הקב"ה ממקום אחר, ומדוע היה צריך לבקש עוד קודם ב' ימים קודם, ולכך כיוון שהקדים יוסף עצמו ב' ימים מקודם לכן נענש בב' שנים יום לשנה, כמו שנענשו המרגלים ארבעים שנה יום לשנה. עכ"ל.

אשרי הגבר אשר יבטח בה' - הבטחון בהשי"ת ממשיך את הישועה

בפרשתן (מא א), 'ויהי מקץ שנתיים ימים' וגו', וביאר בזה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה סו"פ וישב), בהקדם הביאור במה שנאמר (לעיל מ כג) 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו', שכבר עמדו המפרשים על כפל הלשון 'ולא זכר - וישכחהו', ומפרש בזה"ל, לא זכרו (שר המשקים) בפיו לדבר ולספר ממנו כלל, ועי"ז יצא גם הוא מלבו של יוסף, וישכחהו יוסף לשר המשקים ונתייאש כלל מישועתו, ואז אחר היאוש והשכחה, אז 'מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם', כי שוא תשועת אדם ולה' לבד הישועה, עכ"ל.

וללמד יצא על החסרון וההפסד כשאדם שם יתבו ומבטחו בבשר ודם, שלא זו בלבד ש'שוא

הנו מראה שעיקר תקוותו וסמיכתו היא על אותו מעשה השתדלות. ודוגמא לדבר הוא מה שמצינו בדברי הגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע (אמרי שפר מאמר לחנוכה) שכתב על דברי המדרש הללו בזה"ל, והקשה היפה תואר וכי אסור לאדם להשתדל בדרך הטבע ולסמוך על הנס, אדרבה הרי אמרו יכול ישב אדם בטל ת"ל וברכתך בכל אשר תעשה עי"ש. לפענ"ד דוודאי צריך אדם להשתדל בדרך הטבע ואין לסמוך על הנס, אך היינו דווקא בשעה שהוא צריך לאותו דבר אז אין סומכין על הנס רק ישתדל בדרך הטבע, אבל אם אינו צריך עכשיו ממש לדבר זה רק לאחר זמן - מי שיש לו בטחון חזק בהקב"ה - שיש ביד הקב"ה לשדד הטבע ולברוא יש מאין, אין לו להשתדל בדרך הטבע בדבר שהוא צריך לאחר זמן דאינו נחזין כ"כ, ורק בעת שיצטרך אל הדבר ולא שלח הקב"ה נס או ישתדל בדרך הטבע. וכן מצינו בדברי חז"ל (עי' סוטה מח:): מי שיש לו מזונות היום ואומר אשתדל על מזונות מחר הרי זה מקטני אמנה, וכן מבואר בש"ס (ביצה מז:): 'אבל הלל מדה אחרת הייתה לו שהיה אומר ברוך ה' יום יום', דהיינו שהיה לו בטחון חזק ולא השתדל להשאיר מיום ליום. אבל מי שאין לו בטחון חזק בהקב"ה אז משתדל בעת שיכול להרוויח הרבה להמציא טרף לביתו על כמה זמנים, כי ירא שמא אח"כ לא ימצא להשתדל בדרך הטבע, ובטחון אין לו על הקב"ה.

ולפי"ז כך היה חטא יוסף, שבשעה שפתר חלומו לשר המשקים עדיין היה שלושת ימים להוצאת שר

יט. איתא ב'אור החיים' הק' בפסוק 'ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם', שבמשך כל השנתיים היה חולם את אלו החלומות בכל לילה, אלא שהיה שוכחם, ורק 'מקץ שנתיים' לחלומותיו זכר את דבר החלום וקרא ליוסף שיפתור את חלומו. וקשה, אם שכח את החלום לשם מה חלם אותו, ומבאר הרה"ק מקאריץ זי"ע (מקץ אות ע"א) עפ"י מעשה שהיה שפעם נסע מרן הבעש"ט הק' זי"ע עם תלמידו רבי מענדיל ה'מגיד מבאר', ויצמא הרב ר' מענדיל למים, אמר לו הבעש"ט - אם יהיה לך 'בטחון' אמיתי בהשי"ת יזמן לך ה' מים, ואכן התחזק ר' מענדיל בבטחון בה', ונזדמן לפניו ערל אחד, וישאלם הערל האם ראיתם כאן ביער 'סוסים', שכן זה כג' ימים אשר אני תר ומחפש אחר סוסי שנאבדו ממני כאן ביער, ושאלוהו האם יש לו מים, מיד נתן להם הערל מים לשתות... לאחר ששתה רבי מענדיל שאל מרבו הבעש"ט - הנה נוכחתי לראות שלא נסע ערל זה הנה אלא בעבורי, אם כן על מה עשה ה' שיסובב כאן זה ג' ימים, ויען הבעש"ט ויאמר, הקב"ה הכין לך מבעוד מועד את הישועה, שאם תבטח בו מיד תוושע, דגדול כח הבטחון שהשי"ת מזמין למלא משאלות האדם קודם שיהיה לו הבטחון כדי שמייד בבטחו בו תבוא הישועה לידו.

כיו"ב היה אצל יוסף, שתחילה בטח בשר המשקים ונענש על כך, אמנם הבורא הזמין מיד את ישועתו, ולכן חלם פרעה שנתיים ימים את 'חלומו' מידי לילה בלילה, כדי שאם יתחזק יוסף בבטחון מיד תהיה ישועתו נכונה לבוא אליו, לגאלו מבית האסורים, ולמנותו משנה למלך מצרים.

באר הפרשה - פרשת מקץ

עפ"י מבאר הרה"ק הקדושת לוי ז"ע (הדושי אנרות על אנדתא דסבי דבי אתונא, שאלה ו) הא דאיתא בגמ' (גיטין ז.) 'אם רואה אדם שמוזנותיו מצומצמין יעשה מהן צדקה', ולכאורה קשה 'מה נשתנה מצוה זו מכל שאר מצוות שבתורה', ומדוע דווקא 'צדקה' היא ה'סגולה' לפרנסה בהרחבה. ומבאר, כי כאשר מפור מעותיו בנדיבות לב 'נמצא מראה בפועל שאינו שם במחוננו במעותיו, ואדרבה שם במחוננו בהש"ת', ועי"ז מתדבק בו ית', 'זמכה זה שורה הברכה, ובכל אשר יפנה יצליח ויתרבה נכסיו עד מאד'. ועל כך נאמר (משלי יא כד) 'יש מפור ונוסף עוד', שהמפור צדקה בנדיבות לב מתוך שמשים במחוננו במי שאמר והיה העולם ולא בכספו ובמעותיו - נוסף לו עוד.

עוד מצינו בתורתנו של הרה"ק הקדושת לוי ז"ע (פר' בשלח ב"ה והנה ידוע) בזה"ל, אם אדם בטוח בה' שהשי"ת יעשה לו כל צרכיו, גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו^{כא}. אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו

תשועת אדם' כי אין בידו שום כח להועיל ולהושיע, והרי זה תוחלת לריק בלי שום תועלת, אלא אדרבה אף 'היזק' יש בדבר, כי פעמים שהישועה כבר מוכנת ומוזמנת לבוא, אך מאחר שסומך על אחרים הרי הוא דוחה בזה את ישועתו, ואינו יכול להיחלץ מן המיצר כל זמן שהוא מרגיש 'תלוי' בבשר ודם^{כב}. וכאשר היה אצל יוסף הצדיק, שרק כאשר נתייאש מלצפות לעזרת שר המשקים 'וישכחהו' - אז הפציעו קרני האורה ומיד חלם פרעה, ותיכף הריצוהו והוציאו אותו מן הבור (כמובן שאין לנו אפילו השנה מועטת וזעירה ביוסף צדיקא, אך ללמדנו ארחות חיינו).

ומצינו כבר להדיא ב'חובות הלבבות' (הקדמה לשער הבטחון) שהבטחון בדברים אחרים זולת הקב"ה הרי הוא סיבה להפסד וחסרון, וכלשונו, ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכה גופו והשתדלותו ייגע לריק ויחלש כחו ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו וכו', ואם יבטח ברוב עשרו יוסר ממנו וישאר לזולתו.

כ. ידוע ה'מעשה' על איש פלוני שלמד בכל יום ויום ב'שער הביטחון', וביום מן הימים מצאוהו 'מבטח' את עצמו אצל סוכן ביטוח (אינשורנס), אמרו לו, הרי הינך לומד ב'שער הביטחון', ומה לך בהאי מקום, נענה אותו אוויל, אכן עוסק אני בלימוד שער הביטחון, אך כאן באתי ל'יתר ביטחון'... ומלבד עצם ה'כסילות' בדבריו, אך לעתים אדם חושב לעצמו 'אם לא יועיל - לא יזיק'... אך האמת היא, ש'לא יועיל אלא יזיק ויזיק'... (לא נאמרו הדברים להורות 'הלכה למעשה' שלא לעשות 'ביטוח', אלא גם מי שמבטח את עצמו בתור 'השתדלות', יזכור שה'ביטוח' ביד ה', ואין זה אלא 'השתדלות' גרידא).

כא. ואף אם נראה בדרך הטבע שאין שום מוצא, אך הקב"ה יכול להושיעו גם באופן שלא עלה על דעתו כלל. וכך אמר הרבי ר' בונם ז"ע (שש"ק ח"ב כט), שהנה מרגלא בפומיהו דאינשי 'געלט פאלט נישט פון הימעל' (אין משליכים לאדם ממון מן השמים), אך בפרשתן מבואר להיפך, שמנשה אמר לאחי אביו - שבטי י-ה 'אלוקים ואלוקי אביכם נתן לכם מטמון באמתחותיכם, כספכם בא אלי' (מג כג), וכי שוטים היו השבטים לחשוב שהשי"ת השליך להם מטמון מן השמים, אלא וודאי שגם משליכין מן השמים ממון - שהשי"ת הוא כל יכול.

שמעתי מבעל המעשה, לפני כמה שנים, בחודש מנחם אב, עלו ההוצאות בביתו למעלה ראש לרגל ימי 'בין הזמנים' הנערכים אז לקטנים עם הגדולים, אשר כידוע בזה הזמן מתרבים הוצאות הבית והוצאות הנסיעות וכו', ובהגיעו לקראת ראש חודש אלול כשהוצרך לקנות ספרי לימוד והלבשה לבניו לא הייתה הפרוטה מצויה בכיסו, מה גם שאחד ממשפחתו אירס באותם הימים את בנו ולרגל האירוסין ביקש ממנו שיפרע את חובו אשר הוא חייב לו מכבר בסך חמשת אלפי ש"ח, ולא ידע את נפשו אנה יפנה, ביום ראש חודש אלול התפלל מידענו שחרית כראוי לשמה - בבכי ובתחנונים 'ברך עלינו את השנה הזאת'...

באמצע שנת הצהריים העירה אותו בתו ב'דחיפות' כי מצאה את מקום המסתור והמחבוא בו אביה ואמה מסתירים ומצניעים את ממונם... מידענו שעיף היה בנפשו וגופו גער בה, וכי מי התיר לך להעיר את אביך... אך היא דחקה בו שיבוא לחזות בפלא הגדול המתרחש ברגעים אלו ב'סלון' שבביתם, ויקם האב ממיטתו מיהר לסלון והנה הוא רואה כי עשרות שטרות של 'מאתיים' שקלים מעופפים להם מבעד לחרכי המזגן התולה במרומי הסלון... כל בני הבית נרתמו למלאכת האסיפה ו'ליקוט השטרות', מנו את כל שללם ומצאו בו סך המונה עשרת אלפים ש"ח, משבירר מהו ה'מטר' שניתך ארצה הבין שמן הנראה הטמינו אותם בנות הסמינר שדרו לפניו באותה דירה שהוא שוכר היום, מיד פנה לרב ומו"צ שהורה לו שמותר לו להשתמש במעות (רק שיכתוב בצדו שאם ייתבע על כך מבעל

והקב"ה עומד לימינו. וזה ברוך הגבר אשר יבטח בה' היינו שבטחנונו הוא בה', והיה ה' מבטחו שיזכה לידי מדה זו שהקב"ה יהיה מבטחו בשלמות^ג, וק"ל.

יוסף הוא המשביר - ברוך משלם שכר טוב ליראיו

בפרשתן (מב ו), 'ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ', וכתב הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע (ורע קודש ד"ה הוא המשביר) דאיתא במדרש שיוסף זכה להיות המשביר לכל עם הארץ בזכות שעמד בנסיון^ג, ומבאר, כי חכמי המדרש דרשו את תיבת 'המשביר' מלשון 'המשבר', ור"ל שבזכות שיוסף שיבר את יצרו הרע על בן זכה לכל ההשפעות המזכות^ג, והוא 'צדיק' יסוד העולם - שכל העולם ניוון על ידיו.

ופרנסת אנשי ביתו אזי גם למעלה יחסר פרנסתו. ולכן אשרי איש שלא ישכחך ושם בטחנונו בה', כי אז ה' צילך - כמו שהוא בומח בה' שיעשה לו כל צרכיו בן יתן לו ה' כל צרכיו.

ושמע נא לדברי הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע (בנו של הגה"ק הכת"ס, ב'שיר מעון' הנדפס בסוף ספר תו"מ, בחוקותי הפטרה ד"ה ברוך) וז"ל, 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' (ירמיה יז ז), יש לבאר כפל הלשון אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, וי"ל הנה להיות בטחנונו חזק בה' מאוד קשה לבוא לידי מדת הבטחון הלזה^ג, אבל האדם יעשה שלו, יחזיק במעונו במדת הבטחון, והקב"ה יעזור לו שיבוא לידי מידה זו בתכלית השלמות. וכבכל המצוות שאמרו חז"ל (סוכה נב): אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול,

האבדה ישלם), האברך מגלה את לבו, שהוא עצמו כבר דר בדירה זו כמה שנים ונמצא שאלו השטרות כבר שוכנים במזגן אחר כבוד כמה שנים ומדוע לא מצאו להם דרכם חוצה רק היום כששעתו דחוקה כל כך, מה גם שפועליו (טכנאים) כבר טיפלו במזגן הלזה כמה פעמים ומעולם לא נמצאו בו מעות... ויותר נוטה לבו לומר, שמן השמים שלחוהו אליו עתה אחר שהתפלל מקירות לבו וימי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו.

אין צריך לומר שהכוונה שישועת ה' תבוא דייקא באופן של 'ירידת גשמים' של שטרות... ויפול כסף מהרקיע... אלא ללמדנו כי גם כשנראה שכלו כל הקיצין הרי הקב"ה יכול להושיעו באופן שאינו עולה על דעתו, כי היד ה' תקצר... **כב.** כך היה אומר הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, מי שאין לו ביטחון, יתחזק לבטוח בבוראו שיושיעו וימלא את מחסורו אף שאינו בעל ביטחון. כעין זה אמר הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למי שקבל בפניו שאינו 'בעל בטחון', גם ל'צרה' זו יש להשתמש במידת הבטחון, על זה גופא יש לך לבטוח בה' - שיעזור לבטוח בו.

כג. הוסיף הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (חנוכה נר ו), שכך היא מידתו של הקב"ה, להחשיב את הרוצה לבטוח בו ית', כאילו הוא מהבוטחים בשמך באמת, אף אם עדיין לא הגיע למדרגת הבטחון בשלמות. ובזה פירש את הכתוב (תהילים לג כב) 'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך', שלא נאמר 'אשר יחלנו לך' אלא 'כאשר' בכ' הדמיון, ר"ל כאילו יחלנו לך, כלומר שיהי חסדך ה' עלינו כאילו יש בנו את מידת הבטחון האמיתית.

כד. כתב ה'רוקח' (הל' חסידות ד"ה שורש טהרה) על כן יעצים עיניו מראות רע וכו' שאם עוצר רוחו יזכה כיוסף השליט על הארץ, כדבר הזה מצאנו אף בספר 'מעלת המידות' (בשער מידת יצר הרע) 'וכל מי שבא דבר עבירה לידו' ופירש ממנה מאהבת ה', לא מיראת אנשים, זוכה ועולה לגדולה, תדע שכן הוא, שלא עלה יוסף לגדולה אלא מפני שפירש מן העבירה מאדונתו אשת פוטיפר', וכן מבואר בארוכה במדרש (בר"ר צ ג ועוד) שעל כל אבר ואבר שנמנע מהעבירה זכה ליקר וגדולה על אבר זה.

בענין זה כתב ב'שבט הלוי' על פרשת וישב, הנה איתא ברש"י (ריש פרשת וישב) וישב יעקב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה, לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה. וכה מבאר בעל 'שבט הלוי' זצ"ל, כי זה וודאי מה שביקש יעקב לשבת בשלוה, היתה כוונתו כדי להרבות בעבודת ה' מתוך רוב טובה, אבל כאשר ראה שיוסף התעלה למדרגות עצומות ע"י שהגביר יצר טוב על יצר הרע בנסיונות קשים ומרים, אז קפץ עליו רוגזו של יוסף שלא לבקש שלוה, כי כך הוא המובחר בעבודת ה'.

כה. וכבר נודע מאמרו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (וישב ד"ה וימאן) שהנה הטעם (מטעמי המקרא) שעל תיבת וימאן (לעיל לט ח) הוא 'שלשלת', ומבאר במשל, לפועל העובד אצל 'בעל הבית' אף אם יעבוד 'יומם ולילה' - יצא אדם לפעלו מבעוד יום עדי ערב ירוויח את שכרו בשכר נאה, גם תהיה לו פרנסה בהרחבה גדולה, אך עדיין הור רחוק עד מאד מן 'העשירות', ומתי יתעשר - בהזדמן לפניו איזה 'עסק' טוב ומוצלח המניב רווחים עשרת מונים

והכובש את יצרו זוכה שימלאו כל משאלות לבו, והקב"ה עושה עמו ניסים י גדולים ומופלאים, כדברי המהרש"א על הגמ' (קידושין מ.) 'כל הבא דבר ערוה לידו וניצול הימנו עושין לו נס. גבורי כה עושי דברו לשמוע בקול דברו (תהילים קג ב) כגון רבי צדוק וחבריו, וכתב ע"ז המהרש"א (ח"א) שבתחילת אותו פסוק (לפני אומרו 'גבורי כה') כתיב 'ברכו ה' מלאכיו גבורי כה...' ו'מלאכים' אלו הכוונה לצדיקים הכובשים את יצרם מרדתיב לעיל מיניה 'לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם', ואמר שבגבורתם זו הם כמלאכים לכבוש את יצרם (גבורי כה' הכוונה כמו שאמרו (אבות ד א) 'איזהו גבור

הכובש את יצרו'). ומבאר המהרש"א מדוע כתיב 'עושי דברו לשמוע בקול דברו', דלכאורה עפ"י הדקדוק היה לו לומר להיפך 'לשמוע בקול דברו עושי דברו' שהרי רק לאחר שמיעתם את דבר ה' הם ממלאים רצונו, (ו"ל) אבל פירוש הכתוב, שהצדיקים הם 'עושי דברו' של הקב"ה על ידי כוחם וכבישת יצרם, ואז השי"ת גוזר 'לשמוע בקול דברו' של הצדיק, דהיינו לשמוע תפילתו ולעשות לו נס יי להצילו מהמזיקים (עכ"ל).

בפרשתן (מג לא), 'ויתאפק ויאמר שימו לחם', ביאר בה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, כי מן

מההשקעה, בזה יעלה קרנו בפעם אחת למעלה למעלה כמו השלשלת, וייהפך להיות מעשירי העיר. כיוצא בו ממש הוא בעניני רוחניות, תמידים כסדרן עובד האדם את ה', ומתעלה מדריגה אחר מדריגה, אך עדיין ארוכה לו הדרך, אמנם, בבוא אליו פעם אחת 'נסיון קשה ומר' אשר הוא מרגיש ממש טעם מיתה בהתגברו על זה, אם יעמוד בזה הנסיון, ב'זימאן' חזק ואדיר, לשבר את כלכוחות התאוה בגופו ונפשו - זאת היא ההשקעה בעסק טוב המביאה לו רווחים עצומים לנצח נצחים, הרבה יותר מכל יגיעתו בעבודתו יום יום.

וזוה נרמז בטעם ה'שלשלת' העולה למעלה, כי בהתאפקות אחת ואמיתית מתאוה רעה, או בעצימת עיניים מהביט ברע זוכה לעלות מעלה מעלה, והיא ההשקעה הכי טובה בחשבון שלו ב'בנק' של מלך מלכי המלכים הקב"ה, המשלם שכר טוב ליראיו, והוא מאמרם (במדב"ר יד ו) 'אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותה העין', הכתוב גבי יוסף הצדיק שעצם עיניו מראות ברע, כי הקב"ה לא נשאר 'בעל חוב', ועל כל התאפקות והתגברות נגד היצה"ר ב'זימאן' זוכה לשכר גדול בבחינת עשירות.

כו. מאמר יקר אמר איש צדיק לרמז במה שהביא רש"י (ריש פר' וישב) בשם מדרש אגדה על הפסוק (לז ג) 'וישראל אהב את יוסף וכו' ועשה לו כתונת פסים', כי בתיבת 'פסים' נרמזו צרותיו שנמכר לפוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים, ולכאורה יש לתמוה, מדוע דייקא באותו בגד שנתן יעקב ליוסף ל'תפארת' שם מצא מקום לרמז לו צרותיו... אלא שיעקב בא לגלות לו ב' יסודות גדולים ונאמנים שעל ידיהם יוכל עמוד בגבורה בכל המצבים שיבואו עליו. א. כל הצרות והנסיונות העוברים על האדם הרי הם כנגד ה'תפור' ומדוד עליו בדיוק נמרץ, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ע"ז ג), ואינו נותן לאדם נסיון ש'גדול על מידותיו', אלא אך ורק כפי כוחותיו... ב. עיקר ה'תפארת' לאדם הוא אותם הנסיונות שעמד בהם והכניע את יצרו, ורק על ידם עולה ומתעלה, והם הם ה'בגדים' שמכסים אותו מייפים אותו...

כז. כתב בספר חסידים (קצו) שאותיות נ' וס' סמוכים זה לזה, לרמז כי האדם ה'נס' מעבירה שבאה לידו, נעשה לו 'נס' כפי משאלות לבו לטובה.

כח. מעשה באברך מדרי ארה"ק, ששמע בשיעור מפי אחד המגידים, כי מובא בספרים שבשעה שיהודי מתגבר על נסיון, והוא מתקדש ומשבר את טבעו לעשות רצון קונו, באותה שעה נפתחים כל שערי שמים ובידו לפעול כל מה דבעי. לאותו אברך הייתה ל"ע בת שחלתה במחלה, ושכבה בחוסר אונים בבית החולים בעיר באר שבע, באחד הימים הוזקקו הרופאים לסממני רפואה יקרים שלא היו תחת ידם, ורק בעיר תל אביב הייתה אפשרות להשיגם. בלית ברירה נסע האברך לתל אביב לקנות הרפואה לבתו, משירד האברך מהאוטובוס על פתחה של תל אביב, נתקל במראה שאינו הגון, תיכף התגבר האברך על יצרו ועצם את עיניו בכל כוחו, ובכוחות אדירים עמד בניסיון. באותו מעמד נזכר האברך באלו הדברים ששמע מפי המגיד, ויפן לקרן זוית, ושפך את לבו בדמעות שליש לפני קונו, שירחם על בתו וישלח לה רפואה שלימה מן השמים...

משסיים האברך את תפילתו, פנה להמשיך בדרכו לחנות הרפואות, ובתוכ"ד התקשרו אליו בני ביתו, בתחילה לא עלה בידה להוציא הגה מפיה רק בכתה מאין הפוגות, עד שנרגעה רוחה לאחר כמה רגעים, וסיפרו שבתם

בדברים הללו מצאנו בדברי ה'גרא' ז"ע (אדרת אליהו, בראשית, הובא באבן שלמה פ"ב אות י), וז"ל. 'מה שמיני בעל התאווה אחר רוב השתדלות בעניין רע, נעשה לתמימי דרך בעניין טוב - בלא עמל. וכמו בכבוד שכל הבורח ממנו רודף אחריו, כן הוא בכל התאוות', עכ"ל. וכלומר, קצבת ה'הנאה' שהוא נמנע ובורח ממנה תרדוף אחריו ותשיגוּלָּא.

אחי יוסף 'עשרה' - במעלת וחשיבות התפילה בציבור וסגולותיה בפרשתן (מב ג) 'וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר', וברש"י דקדק למה נאמר שהיו עשרה (עיי"ש תירוץ) וביאר הרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע (ד"ה וירדו) שהנה העיקר לפרנסה הוא תפלה, וכמו שאמרו (קידושין פב:) יבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו, וה'חכם' משכיל להתפלל ב'עת רצון', והרי אמרו חז"ל (ברכות ה.) 'אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין', לכן כאשר הלכו השבטים הקדושים 'לשבור בר' - לחפש פרנסה, ירדו עשרה - כדי שיוכלו להתפלל בציבור ל"ב.

השמים יש חשבון לכל איש ואיש כמה הנאות יגיעו אליו, וכמה צער ועגמת נפש יסבול בעולמו, והנה 'החכם' מתאפק ואינו ממלא תאוותו והרי יש לו מזה צער ועגמת נפש, ממילא יצא בזה 'ידי חובת' צער ועגמ"נ שנקצבו לו, ונשאר לו בחשבונו רק 'תענוג'. אבל ה'שוטה', ממלא את חלקו מהתענוגים המזדמנים לידו - בפעם אחת, ולא נשאר לו לאחר מכן שום הנאה ליהנות בעולם^ט. נמצא שהעובר על רצון קונו בתאוות לבו - מכר כל תענוגיו הקצובים מן שמיא בעד נזיד עדשים, על כן, המשכיל ישום אורחותיו בחכמה ובתבונה, להבין ולהשכיל שמצד 'ביונעס' (עסקים) עדיף לו להימנע מלילך אחר זממו של היצר הבווער בקרבנו. ולא רק בדברים האסורים הדברים אמורים אלא בכל דבר שנפשו של אדם מחמדתם אם מתאפק ונמנע מליהנות מהם יזכה להנאה מרובה מן השמים תחתם^ל, וזה ביאור הקרא ויתאפק - כשאיש ישראל מתאפק מלמלאות תאוותו, הרי אז ויאמר - הקב"ה, שימו לחם - יריק עליו שפע רב, פרנסה בהרחבה וכלכלה ככל אשר יחסר לו.

התעוררה לפני כמה רגעים, והרופאים שמיהרו לבדוקה נדהמו לגלות שהמחלה החלה לרדת וכבר אין כל צורך באותם רפואות אשר נשלח להביאם ממרחקים... הבט וראה כמה גדול כוחו של המתגבר על טבעו. כט. ומביא שם ה'בית אברהם' שפעם הראה מרן הבעש"ט הק' ז"ע לתלמידיו על נסיך צעיר אחד שרכב על סוס נהדר בהנאה יתירה, הנה נער זה עפ"י מזלו היה עליו להתמנות כמלך על עם שלם, אך זה הנער מילא ברכיבתו על הסוס את כל ההנאה הקצובה לו, והפסיד את 'מלכותו'.

ידוע דבר המעשה בעשיר קמצן נורא שנתעלף ביוה"כ, והרופא אמר שעליו לשתות 'שיעורים', ושוב נסתכן, ואמר הרופא שעליו לשתות כדרכו 'כוס' שלם בפעם אחת, מכיוון שכן נענה הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו ז"ע, שירכנו מעל החולה וילחשו באזנו כי מותר לו לשתות כדרכו בשתייה מרובה - אמנם על כוס וכוס יצטרך לשלם לאחר צאת החג 'מאה רייניש', וראה זה פלא והפלא, משלחשו כן באזנו, נתחזקו כוחותיו של אותו 'קמצן נורא'... וכבר לא הוצרך לשתות אפילו ב'שיעורין'... ללמדנו, כי היודע שכל הנאה בזה העולם תעלה לו ביוקר כבר לא יצטרך ולא יחפוץ בהנאה זו... ל. הרה"ק [רבי יצחק] מווארקא ז"ע, ראה פעם שמשמשו העני מתהלך במנעלים קרועים, אסף הרה"ק מעות מנדיבי העיר בעד נעליים, והניח את צרור המעות בארונו, באותו זמן הבחין המשמש במעות הצרורין ופחז עליו יצרו וגנבו לעצמו, כאשר הבחין הרבי שהכסף איננו חקר ודרש היכן הם, בסוף נודע לו שיד המשמש במעל הזה, מיד קרא לו הרה"ק מווארקא ואמר לו 'ראה איזה מעשה שטות עשית, הרי אלו המעות היו מוכנים עבורך, אם היית ממתין קצת היו אותן המעות באים לידך בהיתר...'.

ולדין הדברים אמורים, בעמוד האדם בעת נסיון קשה ומר, יזכור ויזכיר לעצמו כי אם הנאה זו קצובה לו ממרום, הרי שבמניעתו מהעבירה לא יפסיד מאומה. ויזכה ליהנות באותה הנאה ואפילו הנאה מרובה יותר כי הקב"ה לא יישאר חייב לו מאומה...

לא. וכך כתב הגה"ק ה'סטייפלער' ז"ע (קריינא דאיגרתא אגרת קט), וז"ל. 'גם צריך לדעת כי בהתגברו ועומד בניסיון מתקדש שם שמים מאד וזכותו נורא ועצום, וגם בעוה"ז יראה נועם ברוב הימים, כי כל ההנאות שהאדם נמנע מהם מפני כבוד שמים משתלם לו ממקום אחר בהיתר בהמשך הזמן'.

לב. מעשה שהוצרך הרה"ק ה'בית אהרן' ז"ע לעבור איזה ניתוח, וסידרו את שעת הניתוח לאחה"צ, שיוכל הרה"ק להתפלל מנחה קודם הניתוח, וערבית לאחריו (אחר שיתעורר מתרדמת הניתוח), ואף הכינו 'מנין' למעריב שימתינו עד

באר הפרשה - פרשת מקץ

ומדויק מאי דכתיב וירדו שהוא מלשון (ר"ה לד: ועוד) 'שליח ציבור היורד לפני התיבה' דהיינו בציבור. שכתב הרמב"ן (סו"פ בא) בזה"ל, וכוונת כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום לג, יתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפנינו בריותיך אנחנו.

חשיבות יתירה נודעת לתפילה הנאמרת במניין של עשרה מבני ישראל. וכבר אמרו חז"ל 'כל בי עשרה שכינתא שריא' השכינה הקדושה שורה על עדת עשרה המתכנסים להתפלל לפני האלוקים (ועי' בספר התניא סו"פ ל"ד אורות השראת השכינה זו). ונודע מה

שיתעורר הרה"ק. למעשה, לא התעורר הרה"ק עד שעה מאוחרת מאד ובלית ברירה התפזר ה'מנין' וכבר התפללו ערבית. כשהתעורר הרה"ק שאל את הגבאי תפילת ערבית מה תהא עליה, ויען הגבאי הנה הכל מוכנים ומזומנים - הקהל יתפלל מחוץ לחדרו של הרבי, והרבי ישתתף בתפילה מתוך חדרו, ויצא הגבאי והחל להתפלל (בלא מנין) כאילו יש מנין, ואמר קדיש וברכו וכו' וכו'.

אחר זמן רב, יצא פעם הרה"ק בלווית הגבאי לעת ערב, נענה הגבאי ואמר לרבי 'ס'ריפעט מיר' (לבי דואג ואינו נח), וגילה כי למעשה לא היה אז בלילה שלאחר הניתוח לא מנין ולא חצי מנין ואפילו לא 'מזומן', אלא שעשיתי עצמי כאילו... ונמצא שאמרתי קדיש וברכו וכו' שלא כדין, ענה לו הרה"ק בזכות זה תזכה לחיים ארוכים טובים ומאושרים. כי פיקוח נפש דוחה הכל - והייתי מסתכן בכך, כי לא היה בכוחי אז להשלים עם כך שאצטרך להתפלל ערבית בלא מנין, ולבי לא היה עומד בכך...

וכבר כתב הוא עצמו ב'בית אהרן' (דף ה:): 'וזה אצלי ברור, אשר תפלה בציבור יכול לעזור לאדם בכל דבר כמו צדיק הדור', ובמקום אחר כתב כע"ז (ג): 'כי כלל זה בידי, כל אמירות ותפלות הנאמרים בי עשרה שכינתא שריא, ובעזה"י מתקנים כל התיקונים כמו תפילת צדיקי יסוד עולם.'

ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר מצינו בדברי ה'יערות דבש' (ח"ב דרוש ט) שהתפילה בציבור גדולה מתפילת צדיק הדור, ובזאת מבאר את דברי אסתר שאמרה למרדכי (אסתר ד, טז) 'לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן', כי מרדכי התגורר 'בשושן הבירה' סמוך לארמון המלוכה, ואילו 'שושן' היתה עיר אחרת ששם התגוררו המון עם, לפיכך אמרה אסתר, דבשעה שיש חרון אף בעולם אי אפשר להסתפק בתפילת הצדיק, אלא צריך לאסוף ולכנס גם את היהודים הפשוטים, כי כדי לקרוע גזר דינו צריכים לבוא לכוחה של תפילה בציבור, הרי שהיא מסוגלת לבטל רוע גזר הדין יותר מתפילת צדיק הדור.

ויותר מזה אמרו, כי כשתתבונן תראה, כי אפילו אם יעמוד צדיק הדור קדוש עליון שראשו מגיע השמימה בתפילה, ולא זו בלבד אלא שיעמדו יחדיו תשעה צדיקים וקדושים כמותו עדיין לא הגיעו לכלל עשרה אנשים פשוטים מישראל שבאו להתפלל בציבור, שהם יכולים לומר קדיש קדושה וברכו ותשעת הצדיקים אין בידם לאמרם. כל כך חשובה לפני המקום צירוף מניין עשרה יהודים.

לג. כה דרש הצ"ח בימי החנוכה (נדפס בדרשותיו דרוש לג), וז"ל. וא"כ בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת היוונים. והנה בעוה"ר בעת הגלות אפס מקום להשראת השכינה כי חרב בית מקדשנו. אלא שהקב"ה ברחמיו השאיר לנו שארית, כדכתיב (יחזקאל יא טז) 'וְאֶהְיֶה לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מֵעַט' - אלו בתי כנסיות (מגילה כט.), ושם השכינה שורה. ומאריך בחומר איסור הדיבור בניהכנס"ס בעת התפילה עד שאין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה, והוא מטמא אויר הקדוש דוגמת היונים שטימאו המזבח, כי בזה הוא כמעמיד צלם בהיכל.

ומן העניין להביא דבריו הנוראים של הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"ב עמוד שט:): וז"ל, הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו 'מקדש מעט' - בית הכנסת ובית המדרש' אם אנו נוהגים בהם קודש אזי הם עתידים לקבוע בארץ ישראל (מגילה כט.) ויש להם גם עתה קדושת ארץ ישראל והתפלות נשלחות לשער השמים, אך אם ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים וההבל של דברים בטלים הוא 'טמא' מתלבש בו שר של חוץ לארץ, והוא (שר זה) גם נעשה בעל הבית בבית הכנסת רח"ל, ומקבל התפלות ומכניסם אל החיצונים, והוי ליה כעובד עבודה זרה. עכ"ל.

או יפששו במעשיך, אלא התפלל עם הציבור ואז תעלה התפילה בלא חיפוש יתר.

ויש להסמיך לכך דברי הגמרא (ברכות ז:): 'פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י-ה ה' צבאות, שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי 'ישמעאל בני, ברכני, אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין', ונענע לי בראשו, וקא משמע לן, שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך', ולכאורה יש מקום להעיר, למה חשובה ברכתנו ברכת הדיוט, והרי הוא היה בהן גדול שעמד אז במקום המקודש ביותר ביום הקדוש ביותר, (שהרי אותו היום 'יום כיפור' היה, שרק אז מותר לו להכנס לפני ולפנים להקטיר קטורת), ואיך שייד לכנות ברכתנו זו 'ברכת הדיוט'. ובפשטות הכוונה, דלגבי גדלותו של הקב"ה נחשבים כולם כהדיוט... אמנם במהרש"א (ח"א סוד"ה אכתריאל) ביאר ועל שם שהיה יחיד - קרא לה 'ברכת הדיוט', והדברים נוראים, דברכתו של אדם המקודש ביותר במקום וביום המקודשים ביותר אינם משיגים מעלתה של תפלה בציבור, ולא עוד אלא שהיא נחשבת כ'הדיוט' לגבי הציבור.

איתא מהרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע (פרשת משפטים) שתפלה בציבור מסוגלת לפרנסה בהרחבה, כרמז בפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך, והסרותי מחלה מקרבך', פתח בלשון רבים ועבדתם ומסיים בלשון יחיד 'וברך את לחמך', וז"ל. עיקר עבדות ה' הוא שישתתף האדם עם הציבור בכל עניני העבודה, הן בתורה והן בתפילה...

וכך אמרו חז"ל (ברכות ח.) 'אין הקב"ה מואם בתפילתן של רבים שנאמר (איוב לו ה) הן א-ל-ל כביר ולא ימאס' לך. ומפורש בן בזוה"ק (ח"ב רמח): שהמתפלל ביחידות בודקין אותו ואת תפילתו אם ראויה היא ליענות, אבל בשמתפלל עם הציבור אין בודקים אחריו כלל (עי' בזוה"ק ח"א רלד.), ועולה התפילה יחד עם תפילת הציבור עד לכיסא הכבוד ותפילתו נשמעת.

עפ"י דברים אלו ביאר הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע ('רוח חיים' על אבות) את דברי התנא באבות (ב יג) 'הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה... ואל תהי רשע בפני עצמך'. שהרי בזוה"ק (בראשית רלד.) אמרו שהמתפלל עם הציבור אף אם נפשו מדובקת בחטאים ופשעים אין הקב"ה מדקדק עמו בפני עצמו אלא מקבל את תפילתו בתוך שאר הציבור. אך המוציא את עצמו מן הכלל ומתפלל ביחידות, מדקדקין עמו בשמים לראות האם יש בידו די זכויות לקבלת תפילתו. ובוה מבאר בזוה"ק את הכתוב (תהלים קב יח) 'פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם'. כי ערער הוא המרמז למתפלל ביחידות כערער בערבה, ולכך אמר פנה אל תפילת הערער משמתפלל האדם ביחידות הרי הקב"ה מדקדק בתפילתו ובכל מעשיו לראות האם ראוי הוא שיקבלו את תפילותיו אם לאו, ואם חטא ועוון בידו אין תפילתו מתקבלת רח"ל. אך ולא בזה את 'תפילתם' לשון רבים, כי כשמכליל אדם עצמו בתוך הציבור אין הקב"ה מבוזה את תפילתו אף אם הוא חוטא ופושע, ותפילתו עולה לרצון לפני אדון כל. לכן, משאמר 'הוי זהיר בתפילה' הוסיף 'עצה טובה' שלא יתפלל האדם ביחידות 'ואל תהי רשע' שלא תבוא לידי דקדוק בשמים וימצאו שרשע אתה, מאחר ותתפלל 'בפני עצמך' כי

בתוכחת מוסר אמר הרה"ק ה'מקור ברוך' מסערט ויז'ניץ זי"ע במתק לשונו, אילו היה אחד מהמתפללים עומד ומכריז בקול גדול בסיום ברכת 'ברוך שאמר', ברוך אתה ה' מלך מחולל בתשבחות, הרי מיד היה נשמע קול זעקה ומחאה אדירה כנגד אותו חצוף וכופר המעז לומר כך, ועוד, בהיכלו של מלך... אם כן כיצד אנו מחשים בראותנו אנשים מדברים זה עם זה ומחללים שמו הגדול בעת ה'תשבחות'...

לד. והאריך בזה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (נדחי ישראל פ"ה) כי הכל נצרכים היום ל'רחמים' איש איש בנגעו ומכאובו, אם בבני חיי ומזוני ואם בשאר פורענויות המתרגשות ובאות לעולם ה"י, ובוודאי שכל אחד מקווה שתפילתו תתקבל בעת רצון. אם חכם הוא יחזיק היטב בדברי חז"ל 'אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללים' יתפלל בציבור ויהא בידו כח כביר לפעול על ידה רפואות וישועות וכל מיילי דמיטב. ועל הכל ידע כי מי יאמר זיכיתי לבי - מי יכול לומר שתפילתו עולה למעלה מבלי כל מחשבת דברים אחרים בעת התפילה... מה יעשה, יתפלל עם הציבור שעליה אמרו חז"ל (ברכות ח.) אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, ובוה תנצל נפשו ותפילתו לעלות לרצון לפני אדון כל.

באר הפרשה - פרשת מקץ

ואם מתפלל עם הציבור יהיה מובטח שפרנסתו תהיה במעשי ידיו, כי על ידי שהארם מתפלל עם הציבור מוזמנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה^{לה} הוא ממשך כל השפעות טובות על כנסת ישראל גשמי

לה. הגאון גאב"ד פוניבז' זצ"ל שכידוע הקים עולה של תורה בבני ברק בהעמדת ישיבתו הרמה, היה נוסע ומכתת רגליו מהכא להתם וחוזר חלילה לאסוף סכומים אדירים להעמדת וקיום מפעלו. פעם אחת בחזרו מנסיעה כזו לפראנקפורט, נעמד אצל הבימה בהיכל הישיבה - הראה לקהל התלמידים צ"ק (טשעק) שנתן אחד מעשירי העם ובו נכתב סכום אדיר, שהיה בו כדי להחזיק את הישיבה למשך כמחצית השנה.

וכה סיפר להם, מתחילת דרכי בהגיעי לפראנקפורט חזרתי על הפתחים אחת לאחת, בבית אחד פתחו לי את הדלת, ובשנים אחרים לא, וכך עברתי מבית לבית עד שזימן לי הקב"ה אחד מהעסקנים דשם, שהודיעני שאין זה מכבוד התורה שאסובב כך על הפתחים, לא זו הדרך, אלא ישב נא מר בביתו, ואנו נסדר עבורו 'פגישות' אצל העשירים כנהוג אצל אנשים חשובים, וכך יבוא מר לתכליתו. בהגיע העסקן לדבר עם אחד העשירים הגדולים ותיאר בפניו את מפעלות הישיבה וכו', נענה העשיר ואמר - למחר הנני נוסע למרחקים ברכבת היוצאת בשעה שמונה בבוקר, יבוא נא ראש הישיבה אל תחנת הרכבת כרבע שעה לפני שמונה 'ונסדר' שם את כל הענינים. ויהי בבוקר התעוררתי משנתי באיחור בשעה שבע - לראשונה בימי חיי (רבים ישנם אשר קמים בפעם הראשונה ב'שבע' ובפעם האחרונה ב... אלא שאצל גאב"ד פוניבז' הכוונה לאפוקי שעה מוקדמת יותר), מיד עשיתי חשבון ביני לבין עצמי כי אם אפנה לביהמ"ד להתפלל בציבור 'אפסיד' את הפגישה עם העשיר, מוטב שאתפלל ביחידות בביתי - שהרי גדול תלמוד תורה דרבים לבטל עבורו פעם אחת תפילה בציבור. ברם, מיד דחיתי מחשבות אלו, וגמרתי אומר להתחזק בדברי חז"ל (מדרש רבה ראה ד ה) אין אדם שומע לי ומפסיד - אלך לביהמ"ד ואתפלל כראוי בציבור, וה' הטוב ישלים ממקום אחר.

אחר גמרי את התפילה בשעה שמונה ומחצה, חשבתי לעצמי - לכל הפחות אנסה, ואגש לתחנת הרכבת, אולי משם תצמח ישועתי, ואכן, הגעתי לשם בשעה שמונה וארבעים דקות, אחר חמשה דקות בדיוק והנה מופיע עשיר זה לנגדי... והחל להתנצל על שהייתי צריך להמתין עליו כשעה שלימה, כי נאנס באונס גמור והוכרח ליסע ברכבת של תשע במקום בשל שמונה. ואז נתן לי צ"ק זה אשר עיניכם רואות כי יש בו כדי סיפוק לכלכל את הישיבה במשך ששה ירחים.

והוסיף הרב לומר - לא באתי להראותכם בזה ש'אין אדם שומע לי ומפסיד' שהרי מאמינים בני מאמינים הננו, ודברי חז"ל אין צריכים הוכחות כי אמת הם, אך זאת רציתי להראותכם כי לא די שאין מפסידים מקיום התורה והמצוות, אלא אדרבה מרוויחים בכפלי כפלים, שהרי אם הייתי ממחר ומתפלל ביחידות, ואכן, הייתי מגיע אל תחנת הרכבת בשעה היעודה... וכי הייתי נשאר להמתין על עשיר זה במשך שעה שלימה - מבלי הידיעה שאחרי שעה 'בוא יבוא ברינה' העשיר שלכבודו באתי עד הנה, פשיטא שלא, אלא הייתי מתייאש וחוזר לביתי, באמונה ש'הכל מן השמים', ולא ידעתי כי גרמתי לזה במעשי. אדרבה, רק מאחר שהתפללתי בציבור בלא חשבונות רבים קבלתי צ"ק זה.

לו. שמעתי מאחד מתושבי ניו יארק, אשר עסקיו נקלעו להפסדים וקשיים, ובכדי שיוכל להעלותם שוב על דרך המלך היה זקוק מאוד להלוואה גדולה מה'בנק', קבע האיש תור וזמן להיפגש עם מנהל הבנק היושב במדינת 'דעטריוט' שבארה"ב, ונקבע הזמן לשעה ארבע וחצי אחרי הצהריים, הלה ידע שעליו להגיע בזמן, ו'אוי לו' אם יאחר אפילו במקצת, כי ה'מאחר' אינו נחשב בעיניהם אלא כ'בטלן', ומה גם שאף 'נחשד' כמאחר גם בתשלומי הלוואות הבנק, על כן השים עצמו להיות מן הזרזין המקדימין, והגיע לשם כבר בשעה ארבע, אלא שעדיין לא התפלל מנחה, לכן נכנס לביהמ"ד הסמוך, שם אמורים להתפלל מנחה בשעה 4:00, אלא שבהגיעו ראה שעדיין לא עת האסף ויש שם בקושי 'מוזמן', אט אט התקבצו עוד ועוד אנשים עד שב"ה הגיע מניינם לעשרה, כל דמו כבר 'בער' בו מרוב לחץ שלא יאחר את הפגישה החשובה, וכבר חשב 'לברוח' לאחר שמו"ע, אולם ה'חזן' ביקש ממנו בתחנונים שישאר עד סוף התפילה, מכיוון שהוא 'חיוב' ועליו לומר קדיש אחרי 'עלינו', בליט ברירה החליט האיש להמתין עד סיום התפילה, מיד בגמר התפילה רץ 'כחץ מקשת' לבניין הבנק, אך כשהגיע ראה ש'המנהל' עדיין לא הגיע, ב"ה... המתין כמה רגעים והנה נכנס אל החדר מנהל הבנק לפני האיש מוכרות לו, כי הוא היה אותו 'בעל התפילה' שביקש ממנו להישאר בביהמ"ד עד אחר גמר התפילה. אמר לו המנהל, ראיתי על פניך עד כמה הנך ממחר ולחץ, אך לעומת זאת היה ניכר על פניך מידת נאמנותך ויושרך, ועל כן הנני סומך עליו, ובתוך רגעים

מתעוררת בכח ואומץ אשר נתוסף בה ע"י הדברים הרוחניים ושואפת לעלות אל שרשה ואינה יכולה כי היא קשורה בגוף בגורתו ית"ש עד יום פקודתה, ע"כ מכח התנועה של הנשמה מתנועע גם הגוף.

והנה כתיב ב'מסילת ישרים' (שער הזריזות פ"ו), וז"ל, ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו וכו', ואמנם התבונן עוד שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן (להיפך) מן הזריזות יולד ההתלהטות. והאדם אשר אין החמדה הזאת לוחטת בו בראוי 'עצה טובה' היא לו שיודרו ברצונו כדי שימשך מזה שתולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובוודאי שיותר מסורה בידו החיצונה מהפנימית וכו' עכת"ד.

ע"פ הדברים האלה אפשר לומר, כי המנהג הנהוג בנוהג שבעולם שכשמשכיבין את התינוק בעריסה מנדנדין את העריסה ומניעין אותה אנה ואנה, עיקר המנהג הזה 'מנהג ישראל' הוא, ומנהגם תורה ויראת שמים, וחסידים ואנשי מעשה יראי ה' וחרדים אל דברו הולכי בדרכיו שומרי בריתו וזוכרי פקודיו לעשותם ואת בניהם ילמדון מנעוריהם ללכת בדרכי ה' המה יסדוהו בחכמתם הרבה, ע"ד שאמר הכתוב (משלי כב ו) 'חנוך לנער וכו' גם כי יזקין וגו' - להרגיל את הנער מקטנותו על התעוררות תנועה החיצונית, המילדת ההתלהטות הפנימי ולהסיר ממנו מכשול הכבדות והעצלות כי ההרגל הוא טבע שני.

וברבות הימים כאשר ראו האומות את אנשי האומה הישראלית עושים כן לבניהם דימו כי הנדנדוד והתנועה מסוגלים להשתיק התינוק מבכייתו או להביא לו השינה, ויעשו גם הם לבניהם עריסות כאלה, ובאורך

כי על ידי תפילות ציבור ירדו כל השפעות טובות לישראל, וכל הנזירות קשות יתבטלו, ולא יצטרכו להתפלל עוד אלא על הגאולה שלימה שתהיה במהרה בימינו אמן יי.

קום רדוף - הוי רץ כצבי לעשות רצון אבינו שבשמים

בפרשתן (מג ז), 'ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו, וברש"י, 'אפילו עצי עריסותינו גילה לנו, וצ"ב איזה נסתרות יש בעצי העריסה ומה גילה להם יוסף... ומבאר בספר 'קרן אור פני משה' (למזה"ר רבי משה ז"ל ממשפחת הויזין בק"ק קאפנהאגן, נדפס בשנת תקמ"ו) במתיקות נפלאה וז"ל. ואולי הענין בהקדים מה שכתוב במדרש (בר"ר נג ז) על הפסוק (כא ח) 'ויגדל הילד ויגמל'... אמר רבי לוי לא 'נדנדה' עריסה תחילה אלא בביתו של אברהם אבינו. ואולי הענין ע"ד מה שכתב בזוה"ק (פר' פנחס ריח:י) בתשובת שאלה לשואל ששאל למה כל אומה ולשון אין מתנועעין בעת תפלתן וקריאת נימוסי דתיהן כי אם אומה הישראלית לבדה והיתה התשובה, ע"ד משל מן הנר, כי שללהבת האחוזה בפתילה היא מתנועעת תמיד והוא כי כל דבר מבקש תפקידו ושואף להדבק אל שורשו ואחר כי יסוד האש הוא למעלה - השלהבת שואפת לעלות אליו להדבק בו ואינה יכולה כי נאחות בפתילה, ע"כ היא מתנועעת וכו', כן לאשר כי נשמת האיש הישראלי חלק אלוק ממעל כמו שאמר הכתוב (דברים לב ט) 'כי חלק ה' עמו, והיא קרויה 'נר' כמו שאמר הכתוב (משלי כ ב) 'נר ה' נשמת אדם' היא משתוקקת לעלות אל מקור מחצבה, אך בעת אשר האדם עוסק בעניינים גופניים ארציים גשמיים אז היא נכנעת ושוקמת, ובעת אשר יעסוק בעניינים רוחניים כמו תורה ותפלה אז היא

ספורים נסתיימה הפגישה בהצלחה גדולה. אין צריך לומר, מה היו תוצאות הפגישה אילו היה בורח קודם חזרת הש"ץ... כשהמנהל נכנס ומוצא אותו 'ברנש' שברח לו ו'קלקל' לו את המנין.

ומעניין לעניין באותו עניין, איתא בספר חסידים (סי' תקמו) וז"ל, 'אם תסיר דברי תורה מלבך בעוד שאתה מתפלל הקב"ה ישלם לך, תחת אשר שכחת תזכור כמה וכמה, דכתיב (תהילים קיט קכו) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך, עת תפלה. עכ"ל. ועל יסוד הדברים נעני ונאמר, שהוא הדין למי שמסיר מלבו ענייני עסקיו ופרנסתו בעוד שהוא מתפלל שהקב"ה ישלם שכרו כהנה וכהנה.

לז. הרה"ק מראדאשיץ זי"ע השיב פעם לאחד ממקורביו שביקש ממנו סגולה לפרנסה, שסגולה זו מרומזת בתורה, בפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלוקיכם ובירך את לחמך' - ועבדתם היא התפילה, וכתיב ועבדתם בלשון רבים והיינו תפילה בציבור, ועי"ז ובירך את לחמך ואת מימך. וגם היא סגולה לרפואה כדכתיב (שם) והסירותי מחלה מקרבך (נפלאות הסבא קדישא הוצאת פיטרקוב תרפ"ט, ח"א עמוד י).

באר הפרשה - פרשת מקץ

הזמן מחמת הצרות והגלויות נשכח גם מרוב אומה ישראלית מעם נדנוד העריסות ויחשבוה לסגולה כנ"ל, וכן יש מנהגים רבים הנראים שהונהגו ע"ד הטבע ויש להם שורש ועיקר גדול בעבודת הבורא ב"ה, אשר נתייסר ע"פ אנשי מעשה צדיקים יסודי עולם.

והנה בריש פסחים (ד.) למדו חז"ל 'זריזין מקדימין למצוות' מאברהם שנאמר (לעיל כב ג) 'וישכם אברהם בבקר' ל"ח, ומוזה נראה בעליל כי אברהם היה הראשון שהמציא הזריזות כי ראה כי היא מדריגה לקניית השלימות ל"ח, ומאהבתו העזה את הבורא ב"ה

לח. מובא בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, שמטעם זה למדו חז"ל (פסחים ד.) את הדין ש'זריזין מקדימין למצוות' מהכתוב 'וישכם אברהם בבוקר', כי עיקר עניין הזריזות היא בבוקר בקומו משינתו.

ואכן אין לתאר מעלת השכמת הבוקר, וזאת למדנו ממה שאמר הרה"ק רבי פישל מסטריקוב זי"ע, שלפעמים ידאג השטן להוריד שלגים על מדינה שלימה כדי שיהודי אחד יתעצל עי"ז להתגבר כארי לעבודת הבורא יתב"ש בקומו משנתו, וממה שהוא הופך עולמות כפשוטו לבטל את 'ההשכמה' - יש לנו להבין עד כמה הדבר חשוב בעיני המקום ב"ה. הגה"צ רבי אליהו לאפייאן זצ"ל השקיע כוחות מרובים בתלמידיו שישכימו בבוקר לעבודת הבורא, והיה מרגלא בפומיה כי ה'מחבר' החל את השולחן ערוך בהלכה זו - 'יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת הבורא, והיה מרגלא לאחר אריכות ימים ושנים בעת אשר יעמוד האדם בבית דין של מעלה, יפתחו שו"ע לפניו, ויבדקו האם קיים כראוי את כל השו"ע, ומה ירבו הבזיונות אם מיד בסעיף הראשון ב'שולחן ערוך' יתברר שלא קיימו כהוגן...

והדרך הנכונה היא כמו שאמרו לבאר בדברי יהודה בן תימא הוי עז כנמר וכו', שלכאורה צ"ב, מדוע המשיל מידות אלו לחיות השדה, ולא אמר 'הוי עז וקל, רץ וגיבור'. אלא, שבא ללמדנו שנהיה כדוגמת האריה שאינו מחשב חשבונות כאשר בא להשתמש בגבורתו, אלא הוא 'דורס ואוכל', בלא פחד ומחשבות הטורדות את שלוות נפשו, באופן זה ממש יש לנו להיות 'גיבורים' לעבודתו ית"ש, כגון המתעורר בעלות השחר יקום מיד ממיטתו, בלא לחשב חשבונות, יש בי כח לקום, אין בי כח לקום, ולא יעשה 'לומדות' על מיטתו 'קודם ברכות התורה'... אלא יתגבר כארי ללא כל מחשבה, ויקפוץ ממיטתו לעבודת בוראו.

שמעתי מעד נאמן שפעם אמר לו הרה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל בערוב ימיו, היום לפנות בוקר כאשר הקצתי משנתי, ורציתי לקום לעבודתו ית"ש, טען בפני היצר, זלמן, זלמן, קור גדול שורר כעת בראש חוצות, והרי אתה כבר זקן בא בימים, על כן, עצה טובה קמ"ל שתשאר עוד מעט במיטה מכוסה תחת הכסת, על חוצפה שכזאת נעניתי לו - אכן, אף אני אענה כדברך, מכיוון שכל כך קר היום בחוץ, הישאר נא כאן מתחת הכסת למשך כל היום כולו, אל תהין להוציא ראשך מכאן, הנח לי לנפשי, תן לי לעבוד את בוראי במנוחה נכונה ממך ומבלבולך, וכך הלכתי בשמחה בדרכי לבית המדרש.

פעם נכנס יהודי לבית הגה"ח רבי ברוך יצחק פריינד זצוק"ל, ומצאו שוכב על הארץ, ולפליאת הרואה ענה, הנה 'הוא' (היצר) היה אצלי היום, כאשר התעוררתי משנתי, ודיבר אל ליבי שהלוא הנני זקן וחולה ואין מחובתי לקום, והיו בפיו דברי טעם, עד שהיה לי צד ומקום לקיים עצתו, אך תיכף אמרתי לו - הנני מוכן לשמוע דברך ולהתדיין עמך, אמנם, לא כאן במיטה, ומכיוון שלא היה בי כח לקום על כן הפלתי עצמי על רצפת הבית...

עוד שמעתי מ'עד שמיעה' על שכנו איש יקר רוח נכבד ונשוא פנים בא בימים אשר דרכו תמיד להעיר את השחר, וראה אותו למחרת שמחת נישואי בנו כשהוא יוצא מבית הכנסת לאחר התפילה בשעה מוקדמת מאוד כדרכו מימים ימימה, שאלו, עד כאן... וכי אין לך יצר הרע... השיב לו מיניה וביה, אכן הגיע לי 'אורח' וניסה 'לשכנע' אותי, כי לא יקרה כלום אם אמשיך בשינתי רק היום... בפרט שאמש חגגת עד השעות המאוחרות של הלילה... והשבתי לו שאיני מדבר לפני התפילה...

הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניב'ז היה נוהג להשכים בבוקר ללכת אל הישיבה ללמוד שם קודם התפילה. בוקר אחד אמר למי שנלווה אליו (לעת זקנתו) דער אלטער איז געקומען צו מיר היינט אינדערפרי - ה'זקן' היה אצלי היום בבוקר... נרעש הבחור על שזכה לשמוע מראש הישיבה על גילוי נשגב שהיה לו... ושאל בהתרגשות האם הכוונה ל'אלטער' (הסבא) מקעלעם (קלם) או ל'אלטער' מסלבודקה... נענה לו רבי דוד, כוונתי לאותו מלך זקן וכסיל... חזר הבחור ושאל, לשם מה הוא הגיע ומה היה רצונו, השיב לו הרה"י, הוא רצה עוד חמש דקות... והוסיף לומר, כל המלחמה שלי היא על חמש דקות אלו, אם אכנע לו בהם ואוותר עליהם אזי למחר הוא מבקש ממני עשר דק', וכן על זה הדרך עד שיכניע אותי לגמרי...

הזמן, ואם פרט קטן כזה ידע בחכמת ניהושו, איך נבחר ממנו לומר שאין לנו אה.

בא וראה מתן שכרם של בעלי הזריוות, שהנה אמרו חז"ל (ב"ב עח:): לפרש הא דכתיב (במדבר כא כז) 'על בן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון' - המושלים אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן אם אתה עושה בן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא'. ומבאר המהרש"ם מבערז'אן ז"ע (תכלת מרדכי אות טו) מה שאמרו חז"ל אם אתה עושה בן תבנה בעולם הזה, שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אלא, שזה רק על עצם המצווה, אבל על הזריוות - שממחר את עצמו לקיים המצווה, על זה ישולם שכרו בעולם הזה, והנה במנהג המלחמות - המקדים עצמו כנגד השונא הוא החוק, ומי שאינו מתחיל אלא ממתין עד שיקומו אליו למלחמה, הוא החלש (וכן מצינו בשמואל א' יד, עיי"ש), והנה סיחון לרוב חזקו החל הוא את המלחמות, וכמו שנאמר (פסוק ג) 'ויבא יהצה וילחם... וכן 'והוא נלחם במלך מואב הראשון' (פסוק כו), ולכן ניצח במלחמותיו, וזהו שאמר הכתוב על בן יאמרו המושלים בואו - פי' אלו שמזדרזים לבוא כנגד היצר - על זה הזריוות אם אתה עושה בן תבנה בעולם הזה, שיקבלו שכר טוב בהאי עלמא על הזריוות בקיום המצוות.

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ובקרוב ממש אור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו במהרה לאורו.

רצה שילכו בניו בדרכיו, וכמו שהעיד עליו הכתוב (שם יח יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו', המציא מעשה העריסה לתינוק באופן שתוכל להתנדנד ולהתנועע כמו אותן שבזמנינו שאין עומדות על כרעים בכרעי המטה אבל כרעי העריסה קבועים בדרך אחד עומד על חודו, ותחתיתו עגול שיתנדנד בנקל או תלויה בארבע חבלים (לתקרת הבית), כדי להרגיל את הנער מקטנותו בתנועה המילדת הזריוות (שהוא) המוליד התלהטות הפנימית כנ"ל, ולהסיר ממנו הרגל הכבודות והעצלות.

וקודם זמן אברהם היו העריסות כמו מטות קטנות על ארבעה כרעים שאין ראויות להתנדנד, ואדרבה אולי חשבו שיותר יפה לתינוק שינוח במנוחה על משכבו ויישן מהרה כי גם הגדולים לא ידעו ממעלת הזריוות מאומה, ואברהם שהיה ראשון שהמציא הזריוות הוא הראשון אשר תיקן עריסה ראויה להתנדנד, וזהו שאמר רבי לוי לא נדנדה עריסה תחילה אלא בביתו של אברהם.

ויכול להיות כי לא נתפשט צורת מעשה העריסה שתיקן אברהם כלל בין האומות כי אם אחר ימים רבים וזמן ארוך כשפרו ורבו בני ישראל ותמלא הארץ אותם, אז נתפשט לבין האומות. אבל בימי יצחק ויעקב ובניו לא היו עריסות כאלה אלא בבית יעקב אשר הלך בדרכי יצחק ואברהם אבותיו, ועריסות בני האומות היו כאשר היה מקדם קודם זמן אברהם. וז"ש במדרש על מה שאמר שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו הם הבנים הקטנים שנולדו מקרוב, 'אפילו עצי עריסותינו' גילה לנו - שאין צורתם כצורת עריסות כל אנשי אותו

פעם אמר המשגיח דליעקוואד הגה"צ רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל שהיום בבוקר ראה 'שבויים' וניסה להתעסק ב'פדיון שבויים' אך לא עלתה בידו... לא הבינו השומעים את דבריו, כי היכן ראה 'שבויים' ולמה ירמזון מיליו, הסביר להם, ראיתי שני בחורים שבויים ביד היצר הרע שאינו מניח להם להשכים לעבודת ה', ניסיתי 'לפדות' אותם אך לא הצלחתי... (הובא בלקט רשימות בענייני תפילה עמ' עז).

לט. וכבר איתא במדרש (במ"ר י ה) 'שכל מעשיהם של צדיקים בזריוות', הפליג בדבר המהר"ל מפראג ז"ע (נתיב הזריוות פ"א) לבאר מה שנאמר (מלכים א' ב ב) 'וחזקת והיית לאיש', שהכוונה שירגיל את עצמו במידת הזריוות, וכלשונו 'ודבר זה ידוע כי נקרא איש כאשר הוא זריז', והיינו שמי שאינו זריז אינו בגדר 'איש'...

עוד כתב (שם פ"ב, עיי"ש) שהמתעצל נחשב כמי שאינו בעולם כלל... ויסוד נאמן לדבריו מצינו בדברי רבותינו הראשונים, וכמו שכתב רש"י (ד"ה א' יא כב) 'בן איש חי - כי כן מנהג בני האדם כשוראים אדם זריז אומרים זה כולו חי, וכן כתב עוד על הפסוק (שמואל א' כה ו) 'ואמרתם כה לחי - כן ראוי לאיש חי, לאיש זריז וחשוב', וכי"ב כתבו גם התוס' (ע"ז ו. ד"ה אלא) על האמור לנח שיכניס לתיבה 'מכל החי' - 'שיהא כולו בריא זריז', והרי ש'חי' היינו

בגד הפרשה - פרשת מקץ